

Я. А. Івлєва

*Євнаторійський інститут соціальних наук
Республіканського вищого навчального закладу
«Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)*

КЛАСИФІКАЦІЯ АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ ДУХОБОРСЬКОЇ, МОЛОКАНСЬКОЇ ТА СКОПЕЦЬКОЇ СЕКТ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

Охарактеризовано різні підходи до класифікації історичних, зокрема писемних, джерел. Подано класифікацію архівних джерел з історії духоборської, молоканської та скопецької сект Таврійської губернії першої половини ХІХ ст. за походженням, тематичною ознакою. Визначено видову палітру архівних джерел з історії православного сектантства Таврійської губернії.

Ключові слова: класифікація, архівне джерело, сектантство, духобори, молокани, скопці, Таврійська губернія.

Охарактеризованы разные подходы к классификации исторических, в частности письменных, источников. Приведена классификация архивных источников по истории духоборческой, молоканской и скопческой сект Таврической губернии первой половины ХІХ в. по происхождению, тематическому признаку. Определена видовая палитра архивных источников по истории православного сектантства Таврической губернии.

Ключевые слова: классификация, архивный источник, сектантство, духоборы, молокане, скопцы, Таврическая губерния.

The different approaches to classification of historical sources are characterized in the article; the special attention is spared classification of writing sources. The archived sources on history of sects of the Doukhobors, the Molocans and the Skopets of Taurian province in the first half of 19th century are classified on the originally, thematic sign. The palette of kinds of the archived sources on history of orthodox sectarianism of Taurian province is certain.

Key words: classification, archived source, sectarianism, the Doukhobors, the Molocans, the Skopets, Taurian province.

Однією з найважливіших джерелознавчих проблем є класифікація історичних джерел. Сутність проблеми класифікації полягає у відсутності універсальної моделі та існуванні різних варіантів класифікаційних схем, укладених за різними ознаками. Необхідність удосконалення теоретичних аспектів класифікації джерел набуває все більшої актуальності внаслідок інтенсифікації процесу їх створення, що останнім часом стає помітним явищем. Нагромадження великого масиву джерел потребує якісно нових підходів до його впорядкування, що посилює інтерес до створення нових класифікацій та вироблення методологічних принципів їх дослідження. Розширення інформаційних можливостей джерел спонукає до формулювання ієрархії дослідницьких цілей, що також посилює необхідність пошуку та розробки нових класифікаційних схем.

Класифікація джерел є методом внутрішньої критики джерел, який дозволяє реконструювати рівні та типологічну структуру джерельної бази, визначити ступінь її репрезентативності, виробити підходи до аналізу інформативних можливостей різних видів джерел.

Проблема класифікації джерел привертала увагу не одного покоління істориків. Майже всі дослідники здійснювали спроби систематизувати виявлений матеріал за певними загальними властивостями. Зокрема, назвемо класифікацію І. Ковальченка, який обрав за критерій методи та форми відображення реальності й

розподілив історичні джерела на чотири категорії: речові, писемні, образотворчі та фонічні [3, с. 143].

На важливість класифікації джерел як попереднього етапу роботи з ними при дослідженні певних історичних питань указували й французькі історики Ш.-В. Ланглуа та Ш. Сеньобо. Вони підкреслювали важливість класифікації джерел, хоча й вказували, що на перший погляд класифікація не мала особливого значення [4, с. 112]. На думку дослідників, документи можуть бути згруповані за часом їх написання, місцем походження, за змістом і формою. Таким чином, зазначені чотири категорії (часу, місця, роду та форми) накладалися одна на одну задля отримання обмежених сукупностей [4, с. 116].

Вочевидь, класифікація джерел не зводиться до механічного їх угруповання, – це один з дослідницьких методів, що має велике значення як для виявлення, вивчення і використання джерел, так і для організації подальшої пізнавальної діяльності дослідника, опанування джерельної інформації.

У джерелознавстві напрацьовано декілька варіантів класифікацій: за близькістю до подій, за походженням, за призначенням джерел, за змістом, за способом зберігання тощо. Найпоширенішим є розподіл джерел за способом кодування (фіксації) інформації – на різні типи, роди та види (типолого-видова, або типологічна, класифікація). Цю класифікацію детально обґрунтував радянський дослідник Л. Пушкарьов, запропонувавши спеціальну термінологію. Типи історичних джерел – найбільш широкі категорії джерел, що різняться між собою самим принципом зберігання й кодування інформації: писемні, речові, усні, етнографічні, лінгвістичні, кінофотодокументи, фонодокументи [5, с. 191–206]. Основну увагу автор приділив писемним джерелам, які мають своєю головною ознакою письмову фіксацію інформації, й найчастіше саме вони формують основу для історичного дослідження. Л. Пушкарьов визначив два роди писемних історичних джерел: документальні та наративні [5, с. 217]. Документальні джерела створювалися для задоволення певних потреб людини внаслідок її діяльності, фіксуючи реальність. Наративні писемні джерела існують у вигляді оповідей про минуле чи про сучасне, які призначалися сучасникам або нащадкам. Роди писемних джерел у свою чергу поділяються на види. Вид – це такий історично утворений комплекс писемних джерел, які мають схожі ознаки структури та внутрішньої форми [5, с. 225]. Видова ознака не віддає перевагу певному історичному джерелу, вона допомагає досліднику в практичній роботі. Наративні писемні джерела мають такі види: особисті, художні, історичні, наукові. Документальні поділяються на: картографічні, статистичні, актові, канцелярські [5, с. 265].

Проблемі типологічної класифікації джерел також приділив увагу вітчизняний дослідник Я. Калакура. Він виокремив такі типи джерел (тобто групи, що мають споріднений спосіб передачі відомостей або є близькими за змістом, походженням і формою): речові, словесні (вербальні), зображальні, звукові (фонічні), поведінкові, конвенціональні [1, с. 101–103]. Наймасовіша категорія словесного типу – писемні джерела – мають особливий інтерес для дослідника. Серед писемних джерел Я. Калакура виокремив документальні й оповідні писемні джерела, які розподіляються на такі основні різновидності: актові, справочинні, статистичні документи, мемуари, листи, щоденники, наукова, науково-інформаційна, науково-популярна та навчальна література, художні твори, періодика [1, с. 110–113].

Отже, класифікацій існує багато, однак жодну не можна вважати задовільно універсальною. Саме тому доречно застосовувати комплексну класифікацію (тобто розподіл за декількома суттєвими ознаками), яка має враховувати унікальні особливості джерельної бази зазначених проблеми, регіону і періоду. Саме тому спробуємо класифікувати архівні джерела з історії духоборської, молоканської та скопечької сект Таврійської губернії першої половини XIX ст. (духобори, мо-

локани та скопці – релігійні течії, що відокремилися від панівної православної церкви в XVIII ст. На початку XIX ст. місцем їх локалізації на території сучасної України стала Таврійська губернія. Їхня діяльність стала помітним явищем суспільно-економічного життя губернії в першій половині XIX ст.) за такими суттєвими (на наш погляд) ознаками: походженням, змістом та видами джерел. Зазначимо, що дотепер в історичній літературі не було спроб здійснити класифікацію джерел з історії таврійського сектантства. Це можна пояснити тим, що комплекс джерел з історії духоборської, молоканської та скопечької сект Таврійської губернії в першій половині XIX ст. дослідники не розглядали як цілісну систему з насиченими інформативними можливостями.

За походженням архівні джерела з історії духоборської, молоканської та скопечької сект Таврійської губернії першої половини XIX ст. ми розподіляємо на дві групи: джерела світських органів влади та джерела церковного походження. У свою чергу виокремлені й підгрупи. Джерела першої групи (світські) сформувалися і збереглися внаслідок діяльності: вищих, центральних та місцевих органів влади. Вищі органи влади, які стали авторами джерел з сектантської тематики, це – Комітет міністрів, Сенат, Державна рада, а також безпосередньо імператор. Ця група охоплює велику сукупність документів, які зберігаються переважно в архівах сучасної Російської Федерації. З 1802 р. розпочалося нагромадження джерел, що утворилися внаслідок діяльності центральних органів влади. Лідером з-поміж них у справі створення джерел з сектантської тематики стало Міністерство внутрішніх справ, оскільки саме під його пильним наглядом перебувало сектантське життя. Документи цього відомства розпорочені по різних архівних установах, що зумовлено ієрархією та специфікою функціонування органів влади і їх місцем у системі державного апарату Російської імперії. Справи органів місцевого самоврядування сформували кістяк джерельної бази таврійського сектантства в першій половині XIX ст. Документи таких зібрань за ознакою локалізації можна розподілити на такі підгрупи: документи Канцелярії Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора; справи Таврійського цивільного губернатора й Таврійського губернського правління; документи повітового рівня (повітових органів влади: міських поліцій, земських судів, городничих тощо).

Другу групу складають джерела церковного походження з історії таврійського сектантства. За першу половину XIX ст. їх налічується помітно менше, ніж світських. Основу цієї сукупності джерел утворили документи, що виникли внаслідок діяльності Св. Синоду. Насамперед, ці джерела вийшли з канцелярії Синоду та канцелярії обер-прокурора Синоду. Кількісно меншу підгрупу репрезентують документи єпархій, зокрема, духовних консисторій та єпархіальних архієреїв, а також духовних правлінь.

Оскільки система імперського справочинства передбачала формування остаточно вирішених справ за тематичним принципом, маємо можливість класифікувати архівні джерела за цією змістовною ознакою. Доцільно подати тематичну класифікацію джерел для кожної секти окремо, оскільки за своїми вченнями та особливостями розвитку вони мали суттєві розбіжності. Певні ознаки схожості влада вбачала у вченні духоборів і молокан, що позначилося на виданні документів, дія яких поширювалася на представників обох сект. Однак загалом таких справ налічується небагато, оскільки вже невдовзі стали відомі відмінності між ними. До окремої групи віднесені статистичні документи про сектантів. Ці джерела містять дані щодо всіх трьох течій, що робить іманентно неможливим розподіл відомостей за окремими сектами.

Джерела щодо таврійських духоборів зібрані до найчисленнішої групи справ, що робить широкою їх тематику. Тематичне наповнення цих груп є доволі нерівномірним, оскільки принципи угруповання джерел були визначені змістом виявлених справ (наприклад, справ щодо переселення або правового статусу духобо-

рів виявлено помітно більше, ніж справ стосовно віровчення або зловживань сектантів).

Архівні джерела з історії таврійських духоборів доцільно розподілити на дев'ять тематичних груп:

1) документи, що характеризують організоване владою переселення та появу духоборів на Молочних водах у Таврійській губернії (у їх складі чітко простежується два принципи формування колекцій документів залежно від свободи міграції: справи, що характеризують переселення, ініційовані самими духоборами за власним бажанням, та справи, що стосуються переселення сектантів до Таврії як покарання за духоборство);

2) джерела стосовно організації поселень духоборів і подальшого поширення секти в губернії;

3) документи щодо правового статусу сектантів;

4) джерела про боротьбу влади з поширенням духоборської секти;

5) документи щодо діяльності лідерів секти та її віровчення;

6) джерела стосовно переходу духоборів у православ'я або інші секти та навпаки;

7) документи, що характеризують взаємини духоборів з місцевою владою, православним населенням та іншими сектантами (зокрема менонітами);

8) джерела щодо зловживань та злочинів сектантів;

9) документи про виселення духоборів у Закавказзя, що покляло кінець історії духоборської общини на Молочних водах (включають дві підгрупи: документи щодо законодавчого забезпечення процесу переселення та джерела, що характеризують реалізацію цих дій на практиці).

Наступний комплекс справ формували джерела з історії таврійських молокан, які у свою чергу розподіляються на шість тематичних груп:

1) документи щодо переселення молокан у Таврійську губернію та поширення секти на її території (включають: джерела щодо переселення молокан із різних губерній на Молочні води та документи про забезпечення молокан-переселенців землею);

2) джерела стосовно правового статусу молокан;

3) документи щодо боротьби влади з поширенням секти;

4) джерела стосовно віровчення молокан й переходу їх у православ'я та навпаки;

5) документи, що характеризують відносини молокан із місцевою владою, а також зловживання молокан;

6) документи щодо переселення молокан за межі Таврійської губернії.

Окремий блок справ складають архівні справи з історії таврійських скопців, які включають чотири тематичні групи:

1) джерела щодо правового статусу скопців;

2) джерела стосовно появи (або ж виявлення) й поширення секти в губернії протягом першої половини XIX ст.;

3) документи щодо боротьби влади з проявами скопечтва;

4) джерела щодо засуджених за скопечтво (характеризують конкретні випадки покарання таврійських скопців і включають джерела, що розкривають масові процеси засудження скопців, виявлених унаслідок викриття секти в різних повітах та джерела щодо поодиноких випадків засудження скопців, найчастіше членів однієї родини).

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що певні групи джерел є типовими для всіх трьох сект. Це насамперед документи, які характеризують правовий статус сектантів, а також боротьбу влади з поширенням сект. Цей факт є результатом політики державної влади, яка своїм головним завданням у сектантському питанні ставила детальну регламентацію правового статусу релігійних іншодумців із

поступовим обмеженням їхніх прав. Прямим наслідком цього стала активізація зусиль усіх гілок та рівнів влади, спрямованих на повне викорінення сект духоборів, молокан і скопців, утиски та переслідування сектантів за їхні релігійні погляди. У свою чергу, у групі джерел щодо правового статусу сектантів можна виділити дві категорії документів: заборонні (їх переважна більшість), дозвільні (наявні у невеликій кількості – з «неважливих» і «нешкідливих» для держави питань). Ці джерела можна розподілити за критерієм територіального охоплення своєю чинністю на загальні (загальноімперські) та локальні (видані безпосередньо для таврійських сектантів).

Крім того, можна розподілити джерела з історії православного сектантства Таврії першої половини XIX ст. за видовим принципом, що дозволить чіткіше дослідити зв'язки та взаємовпливи історичних джерел із різними ознаками у виконанні ними суспільних функцій, тобто представити джерельну базу як цілісну систему – продукт діяльності суспільства та частину реальності минулого.

Джерела з історії таврійських духоборів, молокан і скопців у першій половині XIX ст. репрезентовані двома типами: документальними та наративними. У свою чергу комплекс документальних джерел за видовою ознакою можна розподілити на законодавчі акти вищих органів влади, розпорядчі акти органів центральної влади, приватні (засвідчувальні) акти, справочинну документацію, статистичні джерела та картографічні документи. Ці види джерел об'єднують окремі підвиди. Законодавчі акти включають маніфести, укази, інструкції, рішення Державної ради, положення Комітету міністрів, устави. Розпорядчі акти представлені циркулярами міністрів, засвідчувальні – паспортами, білетами та свідоцтвами. Справочинні документи складаються з двох підвидів: доповідні (рапорти, повідомлення, відношення, подання, прохання, клопотання) та реєстраційні (журнали). Статистичні таблиці, іменні списки та всепідданніші звіти губернаторів утворюють вид статистичних джерел. Картографічні джерела представлені планами сектантських поселень на території Таврійської губернії.

У групі законодавчих актів поєднані нормативні документи, санкціоновані верховною владою [2, с. 335]. Оскільки імперське законодавство регулювало різні сфери життя країни (а сектантське питання перебувало в колі важливих загальнодержавних проблем), то стосовно іншодумців приймалася значна кількість законодавчих актів. До компетенції вищих органів влади входили навіть найдрібніші деталі сектантського життя.

Маніфести належать до законодавчих актів, що видавалися імператором із найактуальніших питань життя імперії. Вони переважно мали декларативний зміст. У досліджуваний період не було видано жодного маніфесту, який би безпосередньо стосувався таврійських сектантів, проте вони користувалися пільгами відповідно до загальних маніфестів (наприклад, чимало сектантів прибули до Росії 1814 р. завдяки дозволу втікачам безкарно повернутися з-за кордону).

Найбільшу групу законодавчих актів щодо сектантів утворюють укази, що регулювали майже всі сфери суспільно-політичного життя. До цієї групи джерел належать іменні синодальні (від імені імператора) укази. Іменні укази (у тому числі й височайші повеління), які видавав імператор, стосувалися переселень сектантів, їхнього правового становища, заходів щодо припинення поширення сект тощо. Їх надсилали для виконання відповідним державним установам або конкретним посадовим особам. Синодальні укази видавали від імені імператора переважно стосовно справ духовного відомства. Ці документи містять інформацію про віровчення сектантів та характеризують заходи влади щодо повернення їх у православ'я. Укази видавали й місцеві органи влади на підставі оприлюднених імператорських указів. Зокрема, видані Таврійським губернським правлінням, стосувалися переселення сектантів до підвідомчого йому краю у першій чверті XIX ст.

Положення Комітету міністрів і рішення Державної ради стосувалися насамперед переселень сектантів та їхнього правового статусу. Ці документи мали обов'язково отримати імператорське затвердження.

Важливим різновидом законодавчих актів також були інструкції, пов'язані з важливими заходами влади, що призначалися для виконання певними особами. Стосовно сектантів такі інструкції мали таємний статус і були спрямовані зокрема на протидію поширенню скопецької секти (адресовані вони до керівників тих губерній, де мешкали скопці, у т. ч. і Таврійської).

Крім законодавчих актів, що безпосередньо регулювали життя таврійських сектантів, їхня діяльність визначалася також загальнодержавними документами. Зокрема, мова йде про устава – спеціальні законодавчі акти, що регулювали певну сферу діяльності. Їхня дія (насамперед податкового, рекрутського, карного судочинства) поширювалася й на сектантів регіону. Розпорядчі акти видавала виконавча влада. З початком функціонування міністерств з'явився такий різновид розпорядчих актів, як циркуляри. Їх видавали для вирішення питань суспільно-політичного життя країни, зокрема увага в них приділена важливим аспектам життя сектантів, у тому числі й таврійських. Основним автором циркулярів, які врегульовували життя і діяльність сектантів, виступало Міністерство внутрішніх справ. Адресатами були переважно канцелярії Новоросійського і бессарабського генерал-губернатора та Таврійського цивільного губернатора. Інформативні можливості циркулярів дають уявлення як про життя сектантів, так і про політику влади щодо них. Чітко визначаються такі напрями інформаційного наповнення циркулярів: правовий статус сектантів; боротьба влади проти поширення сект; повернення сектантів до православ'я; міграційні процеси в сектантському середовищі та ін.

Засвідчувальні акти представлені паспортами, білетами та свідоцтвами. Ці документи складали місцеві установи для певних відомств та виконували засвідчувальну функцію. Паспорти видавали на підтвердження особи в разі потреби виїзду з місця постійного проживання. Сектанти також зобов'язувалися отримувати такі документи, причому в них неодмінно вказувалося на приналежність до секти (скопцям належало засвідчувати і наявність оскотчення). Для обмеження свободи переміщення було заборонено видавати паспорти сектантам. Білети також підтверджували особу. Їх видавали органи місцевої влади тим сектантам, які мали намір переселитися до інших губерній або висловили бажання займатися економічною діяльністю. Підтверджувальну функцію виконували й свідоцтва. Зокрема, у свідоцтвах, що підтверджували право скопців на здійснення торговельних операцій, обов'язково мав фіксуватися факт їхнього оскотчення.

Розкривають історію таврійських сект і справочинні документи, які забезпечували роботу органів місцевої влади. Справочинні документи розподіляються на доповідні (рапорти, повідомлення, відношення, подання, прохання, клопотання) та реєстраційні (журнали).

Найбільш поширеними в справочинній документації були рапорти. Вони з'явилися внаслідок необхідності підтвердження отримання розпоряджень державної влади щодо іншодумців, а також для повідомлення про факти появи або виявлення сектантів у містах і повітах Таврійської губернії. За походженням рапорти розподіляються на світські й церковні. Авторами світських рапортів були переважно земські справники та городничі. Як правило, рапорти надсилали до Таврійського губернатора або губернського правління. Церковні рапорти складали священники або благочинні та скеровували їх до вищих церковних інстанцій (наприклад, Синоду). Рапорти характеризуються високою інформаційною насиченістю. Можна виокремити таку тематику їх змістовного наповнення: поширення сект на території Таврійської губернії, віровчення сектантів та діяльність їхніх лідерів, правовий статус сектантів, боротьба влади з поширенням сект, повернення сектантів до православ'я, зловживання сектантів та ін.

Окремий підвид доповідної документації формують повідомлення, відношення, подання. Відношення та повідомлення надсилали міністерства до установ свого рівня, а подання міністри доправляли до вищих інстанцій. Більшість виявлених відношень та повідомлень стосується листування міністрів внутрішніх справ та державного майна з різних питань сектантського життя. Подання, які стосувалися іншодумців, міністри скеровували до імператора або до Комітету міністрів. Ці документи відображають дії влади щодо правового становища сектантів.

На окрему увагу заслуговують прохання сектантів, адресовані на ім'я Новоросійського та Бессарабського генерал-губернатора або Таврійського губернатора (зрідка – безпосередньо імператора). У проханнях розкривалися мотиви прийняття сектантства (або повернення в православ'я), причини поширення сект у губернії, характеризувалися утиски та переслідування сектантів за їхні релігійні погляди, виселення їх за межі губернії. У зв'язку з переселенням місцеві чиновники надсилали до вищих інстанцій свої клопотання з пропозицією, як правило, задовольнити прохання сектантів.

До реєстраційної документації відносимо журнали, на основі яких складали звіти та відомості. На кожному рівні руху документів реєструвалася вся вхідна та вихідна документація, для чого вели окремі журнали. Для досліджуваної проблеми важливими є журнали Таврійського губернського правління (охоплюють першу чверть XIX ст.). Вони містять інформацію насамперед стосовно заходів влади щодо сектантів, їхнього правового статусу, кількісні характеристики поширення сектантства.

Статистичні джерела представлені насамперед статистичними таблицями та іменними списками сектантів. Складання таблиць набуло поширення з 1820-х рр. Вони призначалися Таврійському губернаторові й супроводжувалися рапортами повітових чиновників, а губернатор на їхній основі складав і подавав до Міністерства внутрішніх справ зведені таблиці щодо кількості сектантів у губернії. Виявлені таблиці охоплюють 1827, 1830–1834, 1836, 1841, 1850–1851 рр. і свідчать про наявність компактних поселень сектантів на півночі губернії. Іменні списки характеризують склад населення за окремими сектами (щодо скопців вони містять інформацію за такими ознаками: ім'я, прізвище, вік, час і обставини оскоплення; стосовно духоборів і молокан – обмежені переліками народжених та померлих). Певну підгрупу формують іменні списки переселенців (які прибували до губернії й виселялися за її межі); вони характеризують статеві-віковий склад сектантів і регіони поширення сект. Важливою колекцією статистичних джерел щодо сектантів є всепідданніші звіти губернаторів.

Картографічні джерела, виходячи з просторово-часової сутності, мають принципове значення. Вони не лише значно доповнюють наявну документну інформацію, а й містять у концентрованому вигляді відомості, які можуть розглядатись як самостійні інформаційні джерела. Вони представлені планами духоборських і молоканських поселень на Молочних водах. Ці джерела дозволяють визначити часову та просторову локалізацію сектантських поселень, надають інформацію стосовно загальної площі землі, що перебувала в їхньому користуванні та володінні. Деякі плани надають відомості стосовно чисельності сектантів у певних поселеннях.

Наративні джерела представлені історичними записками щодо таврійських духоборів і молокан О. Бакуніна, Й. Корніса, А. Скальковського, а також дисертаціями студентів Київської духовної академії, які не були опубліковані та зберігаються в архівних фондах. За обсягом ці джерела є незначними (за винятком дисертацій) та містять переважно загальновідомі дані щодо появи сектантів на території Таврійської губернії, розселення їх на Молочних водах, суспільно-політичного ладу та економічного становища. Окрему увагу автори цих джерел приділили віровченню сектантів (особливо випускники академії, які повністю присвятили свої роботи критиці основ сектантських учень).

Отже, класифікація джерел за видовою ознакою дозволяє вивчити особливості функціонування документів кожного виду та визначити їхнє місце в корпусі джерел з історії таврійського сектанства першої половини XIX ст.

Джерельна база історії духоборів, молокан і скопців Таврійської губернії в першій половині XIX ст. охоплює джерела світського та церковного походження і складається з різнопланових видів документів. Специфіка російського справочництва досліджуваного періоду забезпечила формування репрезентативного масиву джерел, що забезпечує вивчення джерел за тематичною ознакою. Підставою для створення класифікації документальних джерел з історії духоборської, молканської та скопечької сект Таврійської губернії першої половини XIX ст. є багатогранність та повнота джерельної бази проблеми.

Бібліографічні посилання

1. Историчне джерелознавство : підр. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. – К., 2003.
2. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории : учеб. пособ. / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцев. – М., 1998.
3. **Ковальченко И. Д.** Исторический источник в свете учения об информации (К постановке проблемы) / И. Д. Ковальченко // История СССР. – 1982. – № 3. – С. 129–149.
4. **Ланглюа Ш.-В.** Введение в изучение истории / Ш.-В.Ланглюа, Ш. Сеньобос; пер. с фр. А. Серебряковой; Гос. публ. ист. б-ка России; под ред. и со вступ. ст. Ю. И. Семенова. – 2-е изд. – М., 2004.
5. **Пушкарев Л. Н.** Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л. Н. Пушкарев. – М., 1975.

Надійшла до редколегії 22.11.2010

УДК 94:329.11(47) «1880/2009»

М. А. Руднев

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

СЕМАНТИКО-ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ ИСТОЛКОВАНИЕ ИДЕОЛОГИИ КОНСЕРВАТИЗМА В РУССКОЙ ПОЛИТИКО-ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX – НАЧАЛА XXI вв.

(А. Д. Градовский – Н. А. Бердяев – А. Г. Дугин)

На матеріалах науково-публіцистичних праць, політико-філософських і «суспільствознавчих» трактатів трьох російських мислителів, що належать до онтологічно різних історичних епох та до протилежних ідейно-філософських традицій, розглянуто пропонувані ними семантичні трактування та схеми типологізації ідеології консерватизму.

Ключові слова: консерватизм, ідеологія, семантичний аналіз, інтерпретація, типологія, політична філософія, О. Д. Градовський, М. О. Бердяєв, О. Г. Дугін.

На материалах научно-публицистических работ, политико-философских и «обществоведческих» трактатов трех русских мыслителей, принадлежащих к онтологически разным историческим эпохам и к противоположным идейно-философским традициям, рассматриваются исходящие от них семантические трактовки и опыты типологизации идеологии консерватизма.

Ключевые слова: консерватизм, идеология, семантический анализ, интерпретация, типология, политическая философия, А. Д. Градовский, Н. А. Бердяев, А. Г. Дугин.